

rinde çalışanlar da özellikle kültür konularında meseleleri günümüze kadar birbirine bağlayarak ele almalıdır.

Eserleri. On yedi kitabı ve 300'e yakın makalesi bulunan Kafesoğlu'nun en önemli çalışması *Türk Millî Kültürü* adlı eseridir (Ankara 1977; İstanbul 1983, 1984, 1986). Türk milletinin 4000 yıllık tarihi ve zengin bir kültüre sahip olduğu görüşünden hareket eden Kafesoğlu bu eserinde kültür ve medeniyet nazariyelerini, göçebelik meselesini, Türkler'in adı, soyu, anayurdu ve yayılmalarını, İslâm öncesinde kurulan Türk devletlerini, bu devletlerin sosyal yapısını, din, iktisat, edebiyat, kültür, sanat ve düşünce hayatlarını, ahlâk anlayışlarını ve Türk-İslâm dönemi Türk kültürünü derinlemesine ele almıştır. Diğer eserleri de şunlardır: *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu* (İstanbul 1953), *Selçuklu Ailesinin Menşei Hakkında* (İstanbul 1955), *Harezmsahlr Devleti Tarihi* (Ankara 1956, 1984), *Türkler ve Medeniyet* (İstanbul 1957), *Malazgirt Meydan Muharebesi* (Erzurum 1959), *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri* (Ankara 1966), *Selçuklu Tarihi* (Ankara 1972, 1992), *Sultan Melikşah* (Ankara 1973), *Türk Kültür Tarihi* (Ankara 1977), *Kutadgu-Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri* (Ankara 1980), *Eski Türk Dini* (Ankara 1980), *Türk-İslâm Sentezi* (İstanbul 1985), *Bulgarların Kökeni* (Ankara 1985, İng. trc. *Origins of Bulgars*, Ankara 1986), *Türk Bozkır Kültürü* (Ankara 1987). **Makaleleri.** "Doğu Anadolu'ya İlk Selçuklu Akını (1015-1021) ve Tarihi Ehemmiyeti", (*Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 259-274); "Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi" (*TD*, V/8 [1953], s. 105-136); "Selçuklu Tarihinin Meseleleri" (*Bellekten*, XIX/76 [1955], s. 463-489); "XII. Asra Kadar Türklerin İstanbul Muhasaraları" (*İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III [İstanbul 1957], s. 1-16); "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu?" (*TED*, X-XI [1981], s. 1-28); "Kalkaşandı" (*İA*, VI, 134-139); "Keykubad, III. Alaeddin" (a.e., VI, 662-663); "Kök-Börü" (a.e., VI, 885-892); "Mahmûd Gaznevî" (a.e., VII, 173-183); "Malazgirt Muharebesi" (a.e., VII, 242-248); "Nizâmü'l-Mülk" (a.e., IX, 329-333); "Selçuklular" (a.e., X, 353-416); "Alparslan" (*DİA*, II, 526-530; diğer makale ve ansiklopedi maddeleri için bk. *TED*, XIII [1987], s. 12-30).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkadir Donuk, *Prof.Dr. İbrahim Kafesoğlu*, İstanbul 1989, s. 1-192; a.m.f., "İbrahim Kafesoğlu'nun Hayatı ve Eserleri", *TED*, XIII (1987), s. 1-30; Altan Delioorman, "Kafesoğlu'ndaki İlmî Titizliğe Dair Birkaç Hâtırâ ve Müşâhede", *TKA*, XXIII/1-2 (1985), s. 29-44; Muharrem Ergin, "Beklenmeyen Bir Ölüm", a.e., s. 63-70; Orhan F. Köprülü, "Dostum Kafesoğlu", a.e., s. 71-73.

ABDÜLKADİR DONUK

KAFFÂL, Abdullah b. Ahmed

(عبد الله بن احمد القفال)

Ebü Bekr Abdullâh b. Ahmed b. Abdillâh el-Kaffâl el-Mervezî el-Horasânî (ö. 417/1026)

Şâfiî fakihî.

Otuz yaşlarında fıkıh tahsiline yönelmeden önce kilitçilik yaptığından "Kaffâl" lakabıyla anılmış, Muhammed b. Ali el-Kaffâl'in ayırt edilmesi için kendisine el-Kaffâl es-Sagîr denmiştir. Merv, Herat, Bîkend ve Buhara'da hadis dinledi. Ebû Zeyd Muhammed b. Ahmed el-Fâşânî el-Mervezî'den fıkıh öğrendi. Mervezî ve Halîl b. Ahmed es-Sicî'den hadis rivayet etti. Horasan'da Şâfiî mezhebinin önderliğini yaptı. Talebeleri arasında Abdurrahman b. Muhammed ed-Dâvûdî, Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, Sincî, Merverrûzî ve Rük-nü'lislâm el-Cüveynî gibi âlimler bulunmaktadır. Zühd ve takvâ sahibi bir âlim olduğu belirtilen Kaffâl'in görüşleri başta Horasan ulemâsının yazdıkları olmak üzere Şâfiî fıkıh kaynaklarında rivayet edilmektedir. Fıkıh kitaplarında Kaffâl mutlak olarak zikredildiğinde genellikle Abdullah b. Ahmed kastedilir. 410 (1019) yılında Gazneli Mahmud'un huzurunda önce Şâfiî mezhebine uygun âdâb ve erkânı gözeterek, ardından Ebû Hanîfe'nin savunduğu bütün ruhsatları cemederek namaz kıldığı, böylece ikisi arasında kıyas yapan sultanı Hanefî mezhebinden döndürerek Şâfiî olmasını sağladığı rivayet edilir. Şeyh Sadr İbn Abdülkuddûs, Kaffâl'in bu görüşleri için *Risâle fi reddi ta'ni'l-Kaffâl el-Mervezî 'ale'l-İmâm Ebî Hanîfe* adıyla bir eser yazmıştır. Cemâziyelâhîr 417'de (Temmuz-Ağustos 1026) Merv'de (Sicistan) doksan yaşlarında vefat eden Kaffâl'in günümüzde Özbekistan sınırları içinde kalan kabri hâlâ ziyaret edilmektedir.

Eserleri. 1. *el-Fetâvâ* (yazma nüshaları için bk. Sezgin, I, 501). Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Süleymaniye, nr. 675, vr. 1-22^b) ona nisbet edilen *Fetâvâ'l-Kaffâl* adlı kitabın kapağında eser ve müellif

ismi farklı bir hatla yazılmış olup metinde yazar ismine rastlanamamıştır. Müellif, "şeyh" diye zikrettiği hocasına hazır bulunduğu meclislerde sorulan soruları ve cevaplarını tasnife tâbi tutmaksızın yazıya geçirdiği gibi kendi görüş ve fetvalarını da aktarmıştır. 2. *Şerhu Fûrû'î (Muhammed) İbnî'l-Haddâd el-Mısri*. İbnü'l-Haddâd el-Kinânî'nin *el-Fûrû'* adlı eserinin şerhidir. 3. *Şerhu't-Telhîs*. İbnü'l-Kâs'ın Şâfiî fıkıhına dair kitabının şerhidir. Kâtib Çelebi son iki eseri yanlışlıkla Muhammed b. Ali el-Kaffâl'e nisbet etmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 479; II, 1257).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Âsım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 105; İbnü's-Salâh, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. Muhyiddin Ali Necîb), Beyrut 1413/1992, I, 496-500, 536; Nevevî, *Tehzîb*, I/2, s. 282; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 46; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XVII, 405-407; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 382; III, 24-25, 30-31; Sübkî, *Tabakât*, V, 53-62; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 298-299; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 182-183; *Keşfü'z-zunûn*, I, 479; II, 1257; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 307; Sezgin, *GAS*, I, 500-501; Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-elkâb*, Beyrut 1403/1983, III, 78-79; M. Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidî eş-Şâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988, s. 197-198.

CENGİZ KALLEK

KAFFÂL, Muhammed b. Ali

(محمد بن علي القفال)

Ebü Bekr Muhammed b. Ali b. İsmâil el-Kaffâl eş-Şâşî (ö. 365/976)

Şâfiî fakihî.

15 Şâban 291'de (2 Temmuz 904) Şâş'ta (Türkistan) doğdu. Kaffâl lakabı kilitçilik mesleğinden kaynaklanmakta, aynı lakpla anılan Abdullah b. Ahmed el-Mervezî'den ayırt edilmesi için el-Kaffâl el-Kebir veya el-Kaffâl eş-Şâşî diye anılmaktadır. Genel olarak tefsir, hadis, kelâm ve fıkıh usulü eserlerinde Kaffâl şeklinde geçen âlim Muhammed b. Ali'dir. Abdullah b. Ahmed'e nisbetle az geçtiği fıkıh kitaplarında ise daha çok el-Kaffâl eş-Şâşî olarak zikredilir. Kaffâl 309 (921) yılında hadis öğrenimi için Horasan, Irak, Hicaz ve Suriye'ye gitti. İbn Huzeyme, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Ebû Arûbe, İbnü'l-Bâgandî, Hâkim en-Nisâbü'rî, İbn Düreyd ve Ebû'l-Kâsım el-Begavî gibi âlimlerden hadis dinledi. Çeşitli ilimleri tahsil ettikten sonra Şâş'a dönerek öğretim faaliyeti buldu ve Şâfiî fıkıhının Mâverâünnehir'de yayılmasını sağladı. Ebû Abdullah el-Halîmî, Abdurrahman b. Mu-